До спеціалізованої вченої ради
Д 41.086.03 у Національному університеті
«Одеська юридична академія»
65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога 23

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата юридичних наук, доцента, заслуженого юриста України, професора кафедри цивільно-правових дисциплін, заступника декана економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І.І. Мечникова Токарчук Людмили Михайлівни на дисертаційне дослідження Чекіти Віоланти Геннадіївни на тему «Вчинення консулом нотаріальних дій, що пов'язані з сімейними відносинами», подане на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право

Актуальність теми. Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена, насамперед, інтенсифікацією міжнародних відносин, стосунків між різними державами світу, урядовими та неурядовими організаціями, а також між громадянами цих країн. Посилення інтеграційних процесів в світі не могли не відобразитися на консульській службі, зокрема на нотаріальній функції консулів, які набули ще більшого розвитку та зросли кількісно. Це пов'язано перш за все з необхідністю налагодження взаєморозуміння між державами та прагненням надати своїм громадянам більше можливостей для реалізації прав та інтересів, їх захисту на державному рівні, що закріплено зокрема у статті 3 Конституції України, а також Основних законах провідних країн світу. Для виконання державою згаданих функцій значними повноваженнями наділені консули, зокрема й у сфері вчинення ними нотаріальних дій. Громадяни України, які проживають за кордоном, можуть стати суб'єктами сімейних відносин, що вимагає від держави забезпечення охорони та захисту їхніх безспірних прав за кордоном, а тому усе більшої ваги набирає така функція консулів, як вчинення ними нотаріальних дій.

З огляду на сучасні процеси глобалізації, прогалини законодавства питання вчинення консулом нотаріальних дій, що пов'язані з сімейними відносинами, потребує наукового аналізу.

Питання вчинення консулами нотаріальних дій розглядались у роботах О.О. Гріненко (2005 р.), Н.П. Кравченко (2013 р.), О.М. Золотухіної (2018 р.), однак багато питань залишилось поза увагою цих та інших авторів, зокрема, питання взаємодії консулів із нотаріусами України, іноземними нотаріусами у випадках вчинення нотаріальних дій, що пов'язані із сімейними відносинами та інші, які викликають істотні проблеми при вчиненні консулами нотаріальних дій. Ці та інші питання досі не були предметом досліджень.

Актуальність дисертації посилюється також важливістю обраних об'єкту та предмету дослідження, що здійснено в рамках наукової теми «Доктрина права в правовій системі України: теоретичний і практичний аспекти» (№11БФ042-01), яка досліджувалася на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка з 1 січня 2011 року по 31 грудня 2015 року, і наукової теми «Теорія та практика адаптації України до законодавства ЄС» (№ 16БФ042-01), що досліджується на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка з 1 січня 2016 року по 31 грудня 2020 року.

Вивчення поданої до захисту дисертації Чекіти Віоланти Геннадіївни на тему: «Вчинення консулом нотаріальних дій, що пов'язані з сімейними відносинами» та опублікованих за темою праць, дає підстави віднести дане наукове дослідження до заявленої спеціальності, оскільки в роботі визначено завдання і при їх вирішені сформульовано низку актуальних висновків приватно-правового характеру.

Наукова та практична значущість дисертації В.Г. Чекіти пов'язана з тим, що, по-перше, її результати можуть слугувати теоретичною основою для подальшого наукового дослідження проблематики вчинення консулом нотаріальних дій; по-друге, висновки та пропозиції сформульовані в дослідженні можуть бути використані при вдосконаленні законодавчої регламентації процедури вчинення консулом нотаріальних проваджень, а також процедури нотаріального посвідчення консулом окремих видів сімейних правочинів.

Результати поданого до захисту дослідження, сформульовані висновки і рекомендації є достатньо обґрунтованими, об'єктивними і достовірними внаслідок кваліфікованого оперування авторкою теоретико-методологічним інструментарієм, вивчення національного та міжнародного законодавства, публікацій українських та зарубіжних науковців щодо досліджуваної проблематики.

Теоретико-методологічна основа дисертації В.Г. Чекіти зумовлена метою та особливостями явища, що розглядається, об'єктом та предметом дослідження. Аналіз змісту роботи, її висновків та пропозицій дозволив переконатися, що задекларований авторкою широкий спектр сучасних філософських, загальнонаукових і спеціальних методів пізнання правових процесів та явищ, що обрані відповідно до мети та завдань дослідження (зокрема, історико-правовий, порівняльно-правовий, системно-структурний, ретроспективний і перспективний методи) дійсно творчо та конструктивно були використані під час зазначеного дослідження.

Застосування сучасних методів наукового дослідження, а також широка джерельна база, використана дисертантом, дозволили викласти та обґрунтувати теоретично та практично значущі узагальнення, висновки, пропозиції та рекомендації.

Серед суттєвих слід назвати, зокрема, висновок автора щодо необхідності консулу мати кваліфікацію в галузі права, оскільки на нього покладено низку повноважень, пов'язаних з сімейними правовідносинами (консультування, вчинення нотаріального провадження) (с. 188).

Автором виявлено низку термінологічних неузгодженостей у цивільному, сімейному законодавстві і нормативно-правових актів(ах), що визначають нотаріальні повноваження консулів (в 1 і 2 розділах).

Дуже глибоко автором вивчено міжнародні консульські угоди, учасницею яких є Україна. Зокрема, автором детально проаналізовано Консульську конвенцію між Україною та республікою Польща і виявлено, що в ній є не зовсім виправдані обмеження повноважень консульських установ за суб'єктним

принципом, який зводиться до складання, реєстрації або засвідчення угоди, що укладаються між громадянами акредитуючої держави і засвідчення односторонніх угод (ст. 29 Консульської конвенції між Україною та республікою Польща). І доводиться, що таке обмеження можна виправдати лише у випадках, коли така угода суперечить законодавству держави перебування і діятиме на її території, але в інших питаннях українська консульська установа і громадяни України будуть обмежені в праві нотаріально посвідчувати угоди з громадянами третіх країн і коли нотаріальний акт буде діяти на території України.

Автором розглянуто низку практичних прикладів посвідчення правочинів. Так, розглядаючи питання правового регулювання та процедури нотаріального посвідчення консулом шлюбного договору, автором виявляється низка недоліків, зокрема: протиріччя та невідповідності у нормах чинного законодавства України в частині встановлення шлюбного віку для жінок; відсилки до норм нормативно-правових актів, предметом регулювання яких є інші види відносин; невизначеність чинним законодавством України переліку документів, які потрібно сторонам подати консулу при нотаріальному посвідченні шлюбного договору. Ці проблемні аспекти істотно актуалізуються при укладанні шлюбних договорів з іноземним елементом.

Незважаючи на юридичне закріплення в чинному законодавстві України низки норм щодо укладення та нотаріального посвідчення консулом договору про поділ майна подружжя, що є об'єктом спільної сумісної власності, на практиці існують проблеми щодо реалізації цих норм, що зумовлює необхідність внесення відповідних змін до законодавства. Дістала подальшого розвитку наукова концепція щодо можливості нотаріального посвідчення консулом договорів, у тому числі й про поділ майна подружжя за місцезнаходженням (місцем реєстрації) цього майна або за місцезнаходженням (місцем реєстрації) однієї зі сторін відповідного правочину, а також пропозиція щодо посвідчення консулом попереднього договору, а основного договору - на території України.

Включення до ЦК України правового інституту заповіту подружжя є прогресивним кроком, однак на сьогоднішній день спірність та неузгодженість на

законодавчому рівні його положень, проблеми застосування в юридичній практиці не дають можливості консулам рекомендувати його подружжю, оскільки в ньому неможливо належним чином захистити волевиявлення кожного з подружжя та попередити небажані наслідки цього правочину в майбутньому. Для врегулювання спірних та неузгоджених питань щодо правового регулювання посвідчення консулом спільного заповіту подружжя запропоновано внесення змін до статті 56 Закону України «Про нотаріат», статті 1243 «Заповіт подружжя» ЦК України, підпункту 3.8.16 Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах. Належне врегулювання на законодавчому рівні такого правового інституту, як спільний заповіт подружжя, суттєво збільшить їх кількість у нотаріальній та консульській практиці, яка на сьогоднішній день є незначною.

Вищенаведені та інші теоретичні узагальнення, положення, висновки, пропозиції та рекомендації характеризуються науковою новизною і, безумовно, є особистим внеском В.Г. Чекіти у розвиток наук нотаріального процесу, цивільного, сімейного та міжнародного приватного права.

Оцінюючи повноту викладу результатів дисертації у науково-фахових виданнях, слід зазначити, що положення дисертаційної роботи обговорювалися на засіданнях кафедри нотаріального та виконавчого права і адвокатури юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, на науково-практичних конференціях. Основні теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження відображені у 10 наукових працях, у тому числі 4 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 1 статті, опублікованій у зарубіжному періодичному виданні.

Представлена до захисту дисертація оформлена відповідно до державного стандарту України.

Водночас дисертаційне дослідження В.Г. Чекіти має певні дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації і уваги при врахуванні в подальшій роботі, зокрема:

1. Розглядаючи у п. 2.1. дисертаційного дослідження поняття за зміст процедури вчинення консулом нотаріальних проваджень, що пов'язані з сімейними відносинами, авторка торкається дискусійної проблеми консульського захисту прав громадян, які перебувають на території інших країн нелегально (с. 112), що потребує додаткових пояснень з боку дисертантки в чому, на її погляд, все ж такі полягають особливості нотаріального захисту консулом сімейних прав громадян, які перебувають на території інших країн нелегально.

2. На с.11, 143, 190 автор пропонує внесення змін до законодавства України, виходячи з тверджень про те, що шлюбний договір є правочином, який тісно пов'язаний з особою, яка його укладає, і як юридичний документ він має бути підписаний лише нареченими або подружжям та не може укладатися через представника (хоча чітко їх не формулює).

Цілком погоджуючись з висловленою і теоретично обгрунтованою І.В. Жилінковою тезою про те, що шлюбний договір є правочином, тісно пов'язаним з особою, яка його укладає, пропозиція дисертанта щодо зміни законодавства видається дещо необґрунтованою. Адже у статті 92 СК України, яка визначає право особи на укладення шлюбного договору, чітко зазначено, що шлюбний договір може бути укладено особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжям. Частиною 2 статті 237 ЦК України чітко визначено, що представник не може вчиняти правочин, який відповідно до його змісту може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє. Аналізуючи ці норми і застосовуючи їх субсидіарно, складно прийти до висновку про можливість вчиняти шлюбний договір через представника.

За загальними правилами законодавчої техніки норми, в яких передбачається можливість особи діяти через представника формулюються в позитивній формі, наприклад, «заяву, нотаріально засвідчену, можуть подати представники» або «якщо заява не може бути подана особисто, вона може бути подана через представника» тощо.

3. У п. 2.3. автором багато уваги приділено процедурним питанням посвідчення консулом аліментного договору, у якому однією зі сторін є

іноземець, змісту цього договору, зокрема, визначенню розміру аліментів (с. 152-153). Однак автор обійшла стороною питання про зміну розміру аліментів у разі відсутності у подальшому згоди однієї зі сторін договору на це. Як, на думку автора, можливо сприяти у вирішенні проблеми дотримання і захисту права дітей на утримання і запобігти зловживанню батьками своїм правом на зміну розміру аліментів за допомогою консульських повноважень?

4. У вступі автором зазначається, що «нині відсутні комплексні спеціальні наукові дослідження, які б базувалися безпосередньо на аналізі консульської практики з учинення нотаріальних дій щодо посвідчення сімейних правочинів» і т. д., а також те, що за допомогою методу системного аналізу була досліджена практика процедури вчинення консулом нотаріальних дій.

Розуміючи складність доступу до практики діяльності консульських установ і дипломатичних представництв постає питання: яка саме практика вивчалась автором при виконанні дослідження?

Наведені запитання і зауваження не впливають на позитивну оцінку дисертації В. Г. Чекіти. Рецензоване дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею, в якій поставлені та оригінально вирішені теоретичні і практичні завдання, що мають важливе значення для розвитку науки нотаріального процесу, сімейного та міжнародного приватного права.

Зміст текстів дисертації та автореферату є ідентичним. Викладене дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Віоланти Геннадіївни Чекіти на тему: «Вчинення консулом нотаріальних дій, що пов'язані з сімейними відносинами» є завершеною науковою працею, в якій містяться наукові положення та науково обґрунтовані результати, що розв'язують важливу науково-прикладну проблему вчинення консулом окремих нотаріальних дій.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів, дисертація В.Г. Чекіти відповідає спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Дисертація відповідає вимогам п. 9, 11, 12 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету міністрів

України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор – Віоланта Геннадіївна Чекіта – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент
кандидат юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
заступник декана економіко-правового факультету
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова **Л.М. Токарчук**

Вчений секретар ОНУ
імені І. І. Мечникова
к. х. н., доцент
Курандо С. В.